

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

השו"ע כתב בהלכות הדלקת נרות **שבת** (או"ח סי' רסג סע' א) "אחד האנשים ואחד הנשים, **חייבים** להיות בבתיהם נר דלוק בשבת". ונוסח הברכה הוא (שם סעיף ה) "**להדליק** נר של שבת". ובהלכות **יום טוב** (או"ח סי' תקיד סע' יא) כתב: "המדליק נר של יום טוב **צריך** לברך", וכן כתב בהלכות שבת (או"ח סי' רסג סע' ה) "גם ביום טוב **צריך** לברך להדליק נר של יום טוב". ועל אף שמרן השו"ע לא הזכיר כי **חייבים** בהדלקת הנרות ביום טוב, כתב הביאור הלכה (סי' רסד ד"ה לנר של שבת) "לפי מה דקיימא לן לעיל בסימן רס"ג ס"ה דביום טוב נמי מברכים על הדלקה, אלמא דביום טוב נמי **חובה**". ונוסח הברכה הוא (שם) "**להדליק** נר של יום טוב". ואילו בהלכות יום הכיפורים (או"ח סי' תרי סע' א) פסק השו"ע: "מקום שנוהגים להדליק נר בליל יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין". ומבואר שהדלקת נרות בליל יום הכיפורים אינה מנהג המקובל בכל המקומות, אלא יש מקומות שנהגו להדליק נר בליל יום הכיפורים, ויש שלא נהגו כן. ונוסח הברכה הוא (שם סע' ב) "**על הדלקת** נר יום הכיפורים". ויש להבין מדוע הדלקת הנרות בליל יום הכיפורים שונה מהדלקת הנרות בכל יום טוב - ובעוד שביום טוב חובה להדליק נרות, ביום הכיפורים יש מקומות שלא נהגו להדליק נרות, וצ"ע. זאת ועוד, יום הכיפורים הוא לכאורה "יום טוב" כשאר הימים הטובים [פסח, שבועות, ראש השנה וסוכות]. ואם כן יש להבין מדוע בנוסח הדלקת הנרות בליל יום הכיפורים מזכירים **במפורש** את יום הכיפורים ["על הדלקת נר **יום הכיפורים**"], ולא מברכים בנוסח **כללי** "להדליק נר של **יום טוב**", והרי כשם שבשאר החגים מברכים בנוסח **כללי** "להדליק נר של **יום טוב**", ולא אומרים "להדליק נר של פסח" או "להדליק נר של סוכות", כך לכאורה היה צריך לברך ביום הכיפורים בנוסח "להדליק נר של **יום טוב**", ולא "על הדלקת נר **יום הכיפורים**". וכמו כן צריך ביאור מדוע שונה נוסח הברכה בהדלקת הנרות בליל יום הכיפורים, שמברכים "על" הדלקת נר יום הכיפורים, מנוסח הברכה של הדלקת הנרות בשבת שמברכים "**להדליק**" נר של שבת, והדלקת הנר ביום טוב שמברכים "**להדליק**" נר של יום טוב. לביאור הדברים, נענין בטעמים למצות הדלקת נרות שבת ויום טוב, וחיוב הברכה על הדלקתם.

חיוב הדלקת נר שבת

א. מצאנו בדברי חז"ל **שלושה טעמים** להדלקת נרות שבת:

• **משום כבוד שבת** - תיקנו שיהיה נר דלוק בביתו בשבת, כדברי הילקוט שמעוני (פרשת בהעלתך רמז תשיט) "**וכבוד השבת** - נרותיה הן כבודה". וכן פירש רש"י (כה, ב) כי "הדלקת נר שבת חובה", משום "**כבוד שבת** הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא". והיינו שהדלקת הנרות היא כבוד לשבת, משום שכשאוכל לאור הנרות, הסעודה חשובה ומכובדת. ובתוספות (שם ד"ה חובה) כתבו בשם רבנו תם, שאם היה הנר מודלק ועומד, צריך לכבות ולחזור ולהדליק, כדי שיהיה **ניכר** שההדלקה היא

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

לכבוד שבת.

- **משום עונג שבת** - תיקנו שיהיה נר דלוק בביתו משום מצות **עונג שבת**, כדברי המדרש תנחומא (נח, פרשה א) "וקראת לשבת **עונג** - זו הדלקת נר שבת". כי האדם מתענג במקום מואר. וכן נקטו התוספות (שבת כה, ב ד"ה הדלקת וד"ה חובה) שהדלקת נרות היא חובה של עונג שבת.
- **משום שלום בית** - תיקנו שיהא נר דלוק בביתו כדי שלא יכשל בעץ או באבן, ולא תהיה קטטה בתוך ביתו בשבת, כדברי רש"י (שבת כג, ב ד"ה שלום בית) "נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום **שלום ביתו**", כי בני הבית מצטערים לישיב בחושך. ועוד פירש רש"י (שבת כה, ב ד"ה הדלקת) "דבמקום שאין נר אין שלום, שהולך ונכשל, והולך באפילה".

ב. הפוסקים נקטו להלכה את הטעמים הנ"ל, ביסודות החיוב של הדלקת נר שבת: הרמב"ם כתב מחד גיסא (הלכות שבת פ"ה ה"א) כי הדלקת נר בשבת היא "בכלל **עונג שבת**". ברם מאידך כתב (שם פ"ל ה"א) שהנר צריך להיות דלוק מבעוד יום "מפני **כבוד השבת**". ובחידושי הגר"ח (סטנסיל) מובא תירוצו של הגרי"ז מבריסק: "דבחיוב הדלקה יש שני דינים. חדא משום עונג שבת, וגם משום כבוד שבת. וחלוקים הם בדיניהם. דדין עונג שייך בשבת עצמו, וכמו שאר דינים של עונג כמו אכילה ושתיה, משא"כ בדין כבוד השבת שהחיוב הוא כבר מבעוד יום, שזהו גם כן בכלל כבוד השבת. וגם אם יצויר הדלקה בשבת עצמו, אינו מתקיים בזה דין כבוד בשבת. ובה מיושב לשון הרמב"ם, דבפ"ה מיירי בדין עונג, וכמש"כ שם שזה בכלל עונג שבת, וזהו חיוב שייך דווקא בשבת עצמו. משא"כ בפ"ל, דשם מיירי בחיוב הדלקה מדין כבוד שבת".

ומבואר בדברי הגרי"ז, כי לדעת הרמב"ם חיוב הדלקת נרות שבת **כולל את שני הדינים**, עונג שבת וכבוד שבת. וההבדל ביניהם, שמצות "עונג הוא בשבת עצמה, וכבוד הוא בערב שבת", ואף בדין הדלקת נרות בשבת, מתקיים דין עונג, שבשבת יהיה נר דלוק **בשבת עצמה**, ככל דיני העונג כגון אכילה ושתיה השייכים בשבת עצמה. מלבד זאת, כשם שצריך להכין מבעוד יום שלחן ערוך ומטה מוצעת, כך **יש** להדליק נרות **מבעוד יום, מדין כבוד השבת**, שכן דברים אלו חייבים להיות מוכנים קודם השבת.

השו"ע (או"ח סי' רסג סע' ב) הזכיר להלכה שני טעמים ביסוד חיוב הדלקת נרות שבת: "אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה **בכלל עונג שבת** הוא". ובהלכה הסמוכה (סע' ג) כתב: "אם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ונר לחנוכה, נר שבת קודם משום **שלום הבית**, דאין שלום בבית בלא נר".

וכן מבואר בדברי שו"ע הרב (או"ח סי' רסג סע' א) שחיוב הדלקת נרות שבת הוא משום **עונג שבת ושלום בית**: "תיקנו חכמים שיהיה לכל אדם נר דולק בשבת בכל חדר וחדר שהולך שם בשבת משום **שלום בית**, שלא יכשל בעץ או באבן. וחייב כל אדם כשאוכל סעודת הלילה לאכלה אצל אור הנר, שזה בכלל **עונג שבת** הוא, ועיקר מצות הדלקת נרות הוא נר זה שאוכל אצלו". ומבואר בדבריו שעיקר חיוב הדלקת נרות הוא משום **עונג שבת**, כדי שיוכל לסעוד את סעודת השבת במקום מואר. ועוד תיקנו, שידליק נרות נוספים בכל החדרים משום **שלום בית**.

וכן נראה מדברי המשנה ברורה (שם ס"ק א) שכתב בפתיחה לדיני הדלקת נרות שבת: "עיקר הדלקת

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

הנר הוא חובה משום מצות **עונג שבת**. ולאחר מכן (ס"ק ב) כתב: "והדלקת הנר צריך להיות בכל החדרים שהולך שם בשבת אף שאינו אוכל שם, כדי שלא יכשל בעץ או באבן, וטעם זה הוא משום **"שלום בית"**.

ומפשטות דברי השו"ע, השו"ע הרב והמשנה ברורה נראה כי "עונג שבת" ו"שלום בית" הם שני טעמים שונים, אולם לדעת הלבוש (או"ח סי' רסג סע' א) טעמים אלו הם בעצם אותו טעם, שכן ה"שלום בית" הוא ה"עונג שבת", כדבריו: "ויהא זהיר לעשות נר יפה לשבת, שזהו גם כן מעונג שבת כשהבית מלא אורה, וזהו נקרא שלום בית".

חיוב הדלקת נר ביום טוב

ג. הדלקת נרות ביום טוב לא הוזכרה בתלמוד, אולם הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הט"ז) כתב: "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים שנאמר (ישעיהו נח, יג) לקדוש ה' מכובד. וכל ימים טובים נאמר בהן (ויקרא כג, ז) מקרא קדש, וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת".

והנה כפי שנתבאר לעיל [אות ב] בדעת הרמב"ם, חיוב הדלקת נרות **שבת** הוא הן משום **כבוד שבת** [להדליק נר קודם השבת] והן משום **עונג שבת** [ושיהיה הנר דלוק בשבת]. ואם כן, לאור דברי הרמב"ם שחיוב כבוד ועונג ביום טוב דומה לחיוב בשבת, נמצא שגם ביום טוב יש חיוב להדליק נרות משום כבוד ועונג יום טוב. והדברים מפורשים בהגהות מיימוניות (הלכות שבת פ"ה אות א) "וכן **ביום טוב נהגו להדליק נר**, וכן איתא בירושלמי פרק המביא כדי יין, המדליק נר ביום טוב **צריך לברך** להדליק נר של יום טוב".

וכן נקט הביאור הלכה (סי' רסד ד"ה לנר של שבת) שדייק מדברי השו"ע כי **יש חיוב להדליק נרות ביום טוב בברכה**: "לפי מה דקיימא לן לעיל בסימן רס"ג ס"ה דביום טוב נמי **מברכים** על הדלקה, אלמא דביום טוב נמי **חובה**".

אולם רבי יחיא צאלח [מהרי"ץ], גדול פוסקי תימן, כתב בשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סימן ער) כי גם לדעת הרמב"ם, אפילו הנוהגים להדליק נרות ביום טוב לא **יברכו** על הדלקת הנרות, היות וחיוב הדלקת הנר בשבת הוא משום שלום בית, וביום טוב הרי מותר להדליק נרות, הרי שאין כל צורך להדליק נרות לפני היום טוב ולכן גם מי שנהג להדליק אינו מברך: "אע"ג דהגהות מיימוניות זכרו דהכי איתא בירושלמי, הרמב"ם ס"ל דהירושלמי פליג, כיון דבבבלי לא הוזכר רק נר של שבת, כאמרם דף כ"ג הרגיל בנר שבת, ולא זכרו יום טוב, משמע שבת בדווקא. וכאשר תעיין תמצא דהכי הוא, דשאני שבת שצריך להדליק מבעוד יום דמשחשיכה שבת הוא ואסור, ולכך מצוה להדליק משום שלום בית. אבל ביום טוב אין לחוש, דהא מותר להדליק כל עת שירצה, דלא נאסרה הבערה". ומסיים: "וזו היא שיטת קדמוניו שלא לברך. ואין לשנות ולהיכנס בספק ברכות לבטלה".

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

ד. במשנה במסכת פסחים (פ"ד מ"ד) מבואר שהדלקת הנר בליל יום הכיפורים תלויה במנהג המקומות: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין".

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

ובסוגיית הגמרא (פסחים נג, ב) הוסיפו, כי ביום הכיפורים שחל בשבת "אף במקום שאמרו שלא להדליק, מדליקין, מפני **כבוד השבת**".

והנה במסכת שבת (ק"ט, א) דרשו חז"ל את הפסוק (ישעיה נח, יג) "ולקדוש ישראל מכובד - זה יום הכיפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתיה. אמרה תורה, **כבדהו** בכסות נקיה". וביאר המאירי (שם) "ימים טובים אף הם ראוי לכבדם ולענגם במאכלים ולהדרם במלבושים, ויום הכיפורים עולה על כולם במצות הידור מלבושים נכבדים ובגדים מצויינים. דרך הערה אמרו ולקדוש ה' מכובד זה יום הכיפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתיה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה". כלומר, היות ואי אפשר לכבד את יום הכיפורים באכילה ובשתיה, נמצא שעיקר חיוב ה"כבוד" ביום זה, הוא "במלבושים נקיים ובגדים מצויינים".

ולכאורה היה מקום לפרש את דברי הגמרא, שבכלל חיוב ה"כבוד" ביום הכיפורים, **להדליק נר**, וכפי שמצינו בדברי הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ל ה"א) שהנר צריך להיות דלוק מבעוד יום "מפני **כבוד השבת**". ואם כך יתכן שהסוגיא בפסחים חולקת על דברי הגמרא בשבת, שכן לפי דברי הגמרא בשבת יש חובה להדליק נרות גם בליל יום הכיפורים שחל להיות **ביום חול**, מדין "כבוד" יום הכיפורים הנלמד מהפסוק "ולקדוש ה' מכובד", ואילו מהגמרא בפסחים משמע שחיוב הדלקת הנר הוא רק בליל יום הכיפורים שחל **בשבת**, ואילו ביום כיפור שחל ביום חול הדלקת הנר תלויה במנהג המקומות, וצ"ע.

ברכה על הדלקת הנר של יום הכיפורים

ה. הרא"ש (יומא פרק ח סימן כז) פסק שיש לברך על הדלקת הנר בליל יום כיפור: "ויראה שיש **לברך** על הדלקת הנר כמו בשבת משום שלום בית". וכן פסק השו"ע (או"ח סי' תרי סע' ב) "יש מי שאומר שמברך על הדלקת נר יום הכיפורים". וכתב הרמ"א: "וכן **המנהג** במדינות אלו".

והנה בסוגיית הגמרא במסכת סוכה (מד, ב) מפורש שאין לברך על חביטת הערבה בסוכות "משום דקא סבר מנהג נביאים הוא". ופירש רש"י: "מנהג נביאים היא בגבולין, ולא יסוד נביאים, הלכך אינה צריכה ברכה". וכן פסק הרא"ש (שם) "קא סבר מנהג נביאים הוא, **ואמנהגא לא מברכים**". וכן דעת מרן השו"ע שאין מברכים על מנהג, ולכן פסק בהלכות ראש חודש (או"ח סי' תכב סע' ב) שאין מברכים על אמירת הלל בראש חודש כי זהו רק מנהג, כדבריו: "וקורים הלל בדילוג, בין יחיד בין צבור. וי"א שהצבור מברכין עליו בתחילה לקרוא את ההלל, ולבסוף יהללון, והיחיד אין מברך עליו. ויש אומרים שאף הצבור אין מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף, וזה דעת הרמב"ם, וכן נוהגין בכל ארץ ישראל וסביבותיה". וכתב המשנה ברורה (ס"ק יד) בטעם הדבר: "דעיקר ההלל בראש חודש אינו אלא מנהגא, ולא מן הדין וכנ"ל, **ואמנהגא לא מברכים**".

ומעתה יש לתמוה על הרא"ש ומרן השו"ע שפסקו להלכה, שיש לברך על הדלקת הנר בליל יום הכיפורים, והרי ההדלקה ביום הכיפורים אינה אלא **מנהג**, כמפורש במשנה בפסחים "מקום **שנהגו** להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין" - ועל מנהג לא מברכים, כמבואר בדברי הגמרא בסוכה. ואכן בביאור הגר"א (סי' תרי ס"ק ב) הביא את דברי הרא"ש שמברכים על הדלקת הנר בליל יום הכיפורים, וכתב: "אבל כל הפוסקים חולקים עליו, וכמ"ש בפ"ד דסוכה קא סבר מנהג נביאים, והשתא מנהג נביאים, כל שכן כהאי גוונא [בנדון דידן של הדלקת נרות בליל יום הכיפורים]".

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

ו. ובשול"ת הרדב"ז (ח"ו סימן ב' אלפים רט) ביאר את דברי הרא"ש והשו"ע, מדוע מברכים על הדלקת נר בליל יום הכיפורים, למרות שזהו "מנהג" ולא חיוב, על פי דברי הגמרא בשבת שיש חיוב "כבוד" ביום הכיפורים: "דמשום שלום הבית קבעוה חובה, שהרי בליל שבת אין שם מצוה מפורשת, אלא שהוא בכלל כבוד שבת ונצטוונו על כבוד שבת. ביום הכיפורים נמי כתיב ולקדוש ה' מכובד, ואמרינן בגמרא זה יום הכיפורים. וכיון שאנו מצווים לכבדו, הדלקת הנר בכלל מצות כבוד הוא, ומצי לברוכי. ולא דמי לערבה שאין לה עיקר מן הכתוב כלל". כלומר, לדעת הרא"ש הדלקת הנר ביום הכיפורים אינה "מנהג" בעלמא [כחביטת ערבה שאין לה עיקר], אלא זו **חובה**, אזי כשם שיש חובה להדליק נר בשבת משום "שלום בית", כך יש חיוב לכבד את יום הכיפורים ולהדליק נר מבעוד יום, בשל החיוב ב"כבוד" יום הכיפורים.

אולם יש להקשות על תירוצו של הרדב"ז:

ראשית, הגמרא בשבת הזכירה בדין "כבוד" ביום הכיפורים רק את ענין "כבדהו בכסות נקיה", ולא הוזכר כלל החיוב לכבדו בהדלקת הנר.

שנית, הגרי"ד סולובייצ'יק (הובא בהררי קדם ח"א סימן מח) דייק שחיוב הברכה על הדלקת נרות בשבת הוא משום "**עונג**" שבת ולא משום "**כבוד**" שבת "דהן אמנם הרמב"ם הביא מצות הדלקת נר שבת במצות **עונג** שבת (הלכות שבת, פ"ה ה"א) ומביאו עוד הפעם (שם פ"ל ה"ה) בהלכות **כבוד** שבת, אבל את הברכה לא הזכיר הרמב"ם אלא במצות **עונג** שבת, ולא בהלכות כבוד שבת. ואם כן מוכח דכל המחייב של אמירת הברכה בהדלקת הנרות הוא חיוב עונג, ולא החיוב של כבוד שבת". ומכאן יש לתמוה "ביום הכיפורים הלא אין מצות עונג נוהגת, ואם כן מה שייך לברך ברכת להדליק בנר דיום הכיפורים מאחר שאין נוהג בו אלא מצות כיבוד".

שלישית, בדברי הרא"ש [לעיל **אות ה**] מפורש שהטעם להדלקת הנר בליל יום הכיפורים הוא משום "**שלום בית**" ולא מחמת חיוב ה"כבוד" כפי שכתב הרדב"ז. והרי לדעת הלבוש [לעיל **אות ב**] ענין ה"שלום בית" יסודו במצות "**עונג** שבת", ולא במצות "**כבוד** שבת", כדבריו "ויהא זהיר לעשות נר יפה לשבת, שזהו גם כן מעונג שבת כשהבית מלא אורה". והיינו שהדלקת הנרות כדי להאיר את הבית שלא יתקלו בעצים ואבנים מפאת החשיכה וישרור בו "שלום בית", היא מדין "**עונג** שבת" ולא משום כבוד שבת, וצ"ע.

ובשול"ת יחוה דעת (ח"ג סימן מה) ביאר את דברי הרדב"ז: "נראה שסובר שאף על פי שהדבר תלוי במנהג, הואיל והמקומות שנהגו להדליק משווים מידותיהם כמו בכל שבת ויום טוב, וגם הטעם של שלום ביתו שווה בכלם, והנהגים שלא להדליק מוציאים את יום הכיפורים מן הכלל, לכן לא חילקו חכמים בברכה זו, וכל שמדליק מברך". אולם גם תירוץ זה תמוה, היאך לשיטת מרן השו"ע שאין מברכים על מנהג, יש בכוחו של הנימוק "שלא חילקו חכמים בברכה" להתיר לברך על מנהג, וצ"ע.

ז. הרמב"ם (הלכות שביתת עשור פ"ג ה"י) כתב טעם אחר להדלקת הנר בליל יום הכיפורים: "יש מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים כדי שתהיה לו בושת פנים מאשתו, ולא יבוא לידי תשמיש המטה". ומוסיף הרמב"ם: "יש מקומות שנהגו שלא להדליק, שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו, ויבא לידי תשמיש. ואם חל יום הכפורים להיות בשבת, חייבים הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה".

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

והנה הרמב"ם לא הזכיר כלל **שמברכים** על הדלקת הנרות בליל יום הכיפורים. ובפשטות, דבריו הם לשיטתו בהלכות חנוכה (פ"ג ה"ז) שאין מברכים על קריאת ההלל בראשי חדשים "לפי שאין מברכים על המנהג". אולם מסתימת דברי הרמב"ם משמע, שלא מברכים על הדלקת נרות גם ביום הכיפורים **שחל בשבת**, וכשיטת ספר המצוות המובא בבית יוסף (או"ח סי' תרי) "יום הכפורים שחל להיות בשבת, מדליקים [נר] בלא ברכה, הואיל ואינו בא לצורך אכילה".

אולם עדיין יש לתמוה, שאף כי נכון הדבר שאסור לאכול ביום הכיפורים ולכן אין בו קיום מצות "עונג", אבל עדיין יש בו קיום מצות "כבוד" יום הכיפורים, ומדוע לא **מברכים** על הדלקת הנר בליל יום הכיפורים שחל **בשבת**, בגלל חיוב "כבוד" השבת.

ונראה כי לדעת הרמב"ם דין "כבוד" יום הכיפורים הוא רק בכסות נקיה, ולא בהדלקת הנר. ולכן הדלקת הנר בליל יום הכיפורים שחל ביום חול, היא מנהג שאין מברכים עליו, והסיבה שאין מברכים על הדלקת הנר בליל יום הכיפורים שחל בשבת, מבוארת על פי יסודו של הגרי"ד [אות ו], שחיוב הברכה על הדלקת נרות בשבת הוא משום "עונג" שבת ולא משום "כבוד" שבת, ולכן ביום הכיפורים שחל בשבת אין מצות "עונג שבת" - שהרי יום זה אסור באכילה ובשתיה, כמובא בשו"ת צמח צדק (או"ח סימן לו) "דכיון דבהדיא אמרה תורה תענו את נפשותיכם ביום הכיפורים, והיינו אף כשחל להיות בשבת, אם כן ביטלה התורה מצות אכילת שבת ועונג שבת כשחל בו יום הכיפורים, שהרי המצוה להתענות הוא הפך העונג מאכילה ושתיה". ומאחר ואין מצות "עונג" ביום הכיפורים שחל בשבת, אין **מברכים** על הדלקת הנר.

ח. ונראה לתרץ בדרך מחודשת את התמיהה היאך ניתן לברך על הדלקת נרות בליל יום הכיפורים, למרות שאין זה אלא "מנהג".

מין השו"ע (או"ח סי' רסג סע' י) הביא את דעת בעל ההלכות גדולות שבהדלקת נרות שבת "חל עליו שבת ונאסר במלאכה", וכתב: "על פי זה נוהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות, משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה, ואין מכבות אותה". והרמ"א פסק כדבריו: "והמנהג **שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה**, אם לא שתתנה תחילה [שלא מקבלת את השבת בהדלקת הנרות], ואפילו תנאי בלב סגי".

אולם מסתימת דברי השו"ע בהלכות יום טוב, משמע כי בהדלקת נרות ביום טוב, אין האשה מקבלת על עצמה את קדושת היום טוב, ואינה נאסרת בעשיית מלאכה, כמשמעות דברי המטה אפרים (או"ח סי' תרכה סע' לג) שכתב: "הנשים מדליקין הנרות בסוכה לכבוד יום טוב, ומברכין להדליק נר של יום טוב", ולא הזכיר שבהדלקה זו מקבלת על עצמה את קדושת היום טוב.

והנה בעצם הדלקת הנר ביום הכיפורים, מקבלים את קדושת יום הכיפורים ואסורים בחמשת העינויים, כדברי המטה אפרים (או"ח סי' תרי סע' ב) "האשה מדלקת ומקבלת יום כיפורים בהדלקה, וכן אם האיש מדליק, ואסורים בכל הדברים שאסורים ביום הכיפורים אחר הדלקה, אם לא שהתנה בתחילה. ואפילו בתנאי בלב סגי. ואין להתנות כי אם לצורך". וכמבואר בדברי הבן איש חי (שנה ראשונה, פרשת וילך אות ט) "הנשים מדליקין נרות כמו ליל שבת ומברכים להדליק נר של יום הכיפורים. ומנהג עירנו שהנשים מברכים שהחיינו בנרות יום טוב ויום הכיפורים. ואם חל בשבת מברכים להדליק נר של שבת ויום

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

הכיפורים. וכיון שהדליקו חל עליהם קדושת יום הכיפורים ואסורים במלאכה ובכל חמש עינויים". וכפי שנפסק בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק מד סע' יד) "אשה המדליקה נרות יום הכיפורים, מקבלת עליה בהדלקתה את כל דיני יום הכיפורים, וכדלעיל פרק מ"ג סע' י"ח, הן לגבי איסור מלאכה הן לגבי חיוב עינוי, ולכן גם תחלוץ נעליה לפני שתדליק נרות".

נמצא איפוא, כי הדלקת הנר בליל יום הכיפורים [שעל ידה מקבלים את קדושת היום] דומה להדלקת נרות שבת [שעל ידה מקבלים את קדושת היום], ושונה מהדלקת הנרות בשאר הימים טובים [שלא מקבלים בהדלקה את קדושת היום].

ועל פי זה חשבתי לומר, שהסיבה המחייבת ברכה על הדלקת הנר בליל יום הכיפורים היא, כי בהדלקה זו מקבלים את קדושת היום. ולכן אין זה "מנהג" בעלמא, אלא מעשה שבו מקבלים את קדושת היום וחמשת העינויים בו, המחייב ברכה.

ואם כנים הדברים, ברור מדוע אין מברכים ביום הכיפורים בנוסח "להדליק נר של יום טוב", כמו בשאר ימים טובים, שהרי הדלקת הנרות ביום הכיפורים שונה לגמרי מההדלקה בכל יום טוב, מכיון שביום הכיפורים מקבלים בהדלקה את קדושת היום, בניגוד ליום טוב, שאין מקבלים את קדושת היום בהדלקת הנרות.

ט. והנה בשו"ת התעוררות תשובה (סימן שצט) תירץ את הקושיא על מרן המחבר בשו"ע, היאך פסק שמברכים על הדלקת הנר ביום הכיפורים והרי לשיטתו [בדין ברכה על הלל בראש חודש] אין מברכים על מנהג, על פי דברי הט"ז (או"ח סי' ח ס"ק ז) בשם הדרכי משה "דהיכא שאין עושים המצוה כתיקונה, אין מברכים רק ב"על", ולכן טלית קטן שאין בו שיעור מברכים "על" מצות ציצית, אבל על טלית גדול שיש בו שיעור שמקיים בו מצוה גמורה, מברכים בלמ"ד "להתעטף בציצית". ולפי זה "כיון שהדלקה ביום הכיפורים אינו אלא מנהג, לכן מברך "על" הדלקת נר של יום הכיפורים. וזה כוונת המחבר שמברכים "על הדלקת נר יום הכיפורים, ולא בלמ"ד, להדליק". ולמדנו מדבריו כי השינוי בנוסח הברכה - לברך "על" במקום "ל...", נועד להדגיש את ההבדל במהות הברכה.

ועוד מצאתי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן קעד) שביאר את הטעם במנהג חב"ד לברך על הדלקת נרות בראש השנה בנוסח "להדליק נר יום הזיכרון", בניגוד לנוסח המקובל לברך "להדליק נר יום טוב", כי קדושת ראש השנה היא יום הזיכרון למלכיות זכרונות ושופרות, ואינו כמו פסח וסוכות שבהם היום קדוש מצד עצמו, ורק שמלבד קדושת היום יש בהם גם מצות מצה וסוכה, אלא ראש השנה יסוד קדושתו ושמנו ותוארו הוא יום הזכרון". ומבואר, שאם יש טעם מיוחד בקדושת היום, זו סיבה מספקת לשנות את מטבע ברכת הדלקת הנרות.

ועל פי זה חשבתי לומר, שאולי בשל הצורך להדגיש את ההבדל בין הדלקת הנרות ביום הכיפורים [שעל ידה מקבלים את קדושת היום] להדלקת הנרות בשאר הימים הטובים [שבהם לא מקבלים בהדלקה את קדושת היום] - שינוי חז"ל ממטבע ברכת הדלקת הנר ביום טוב "להדליק נר של שבת ושל יום טוב", וקבעו לברך "על הדלקת נר יום הכיפורים".

הדלקת הנר בליל יום הכיפורים

לסיכום: בשו"ע (סי' תרי סע' א) הביא את חילוקי המנהגים האם מברכים על הדלקת נרות בליל יום הכיפורים. ופסק: "יש מי שאומר שמברך על הדלקת נר יום הכיפורים". וכתב בכף החיים (ס"ק יב) "בשו"ע כתב בשם יש מי שאומר, לומר שיש פלוגתא בזה, וכן כתבו כמה אחרונים, שאין לברך משום ספק ברכות להקל, וכן נראה דעת הגר"א. אבל **מנהג העולם בכמה מקומות לברך**, בין ביום הכיפורים שחל בשבת, בין שחל בחול, כדברי הרמ"א בהגה. וכבר כתבנו בכמה מקומות, דבמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל". וכן פסק בשו"ת יחווה דעת [בהמשך דבריו המובאים לעיל] "לפי **מנהג הספרדים ועדות המזרח, יש לברך בערב יום הכיפורים להדליק נר של יום הכיפורים**, ולאחר מכן ידליקו הנרות".

ואילו הרמ"א כתב שמנהג האשכנזים לברך על הדלקת הנרות בליל יום הכיפורים. וביאר המשנה ברורה (ס"ק ו) "במקום שנוהגים להדליק, שוב ממילא הוי ליה **חיובא** עליו להדליק משום שלום בית כמו בשבת". ואלו הם דברי הרדב"ז המובאים לעיל [אות ו] לבאר את פסק מרן השו"ע היאך מברכים על הדלקת נרות בליל יום הכיפורים שאינה אלא "**מנהג**". וכבר תמהנו על דבריו, וביארנו שיתכן וטעם הברכה נובע מכך שבהדלקה זו מקבלים את קדושת היום, ולכן אין זה "**מנהג**" בעלמא אלא מעשה שבו מקבלים את קדושת היום וחמשת העינויים בו, המחייב ברכה.